

Havengezicht met schepen
in kalm water
Gesigneerd l.o.: J: VAN STRIJ

Serie van vijf behangsels

Jacob van Strij (Dordrecht 1756 - 1815 Dordrecht)

Abraham van Strij (Dordrecht 1753-1826 Dordrecht)

Dordrechts Museum

Ca. 1800. Olieverf op doek, 228,7 x 209,5 cm, 211,5 x 189 cm (2x), 199,5 x 112,5 cm (2x)

Dordrecht

Eén doek is gesigneerd, l.o.: J: VAN STRIJ. Herkomst: particuliere collectie, Duitsland

Het Dordrechts Museum is erin geslaagd een monumentale serie van vijf behangsels van Jacob en Abraham van Strij te verwerven. De behangsels zouden bij Sotheby's in Amsterdam worden geveild. Gezien de zeldzaamheid en de hoge kwaliteit was het van belang de serie in haar geheel voor Nederland te bewaren. Doordat de vijf doeken afzonderlijk te koop werden aangeboden, dreigde de serie uit elkaar te vallen. Maar met steun van de Vereniging Rembrandt, de Mondriaan Stichting, de gemeente Dordrecht en de Stichting Vrienden van het Dordrechts Museum wist het museum enkele uren voor aanvang van de veiling tot overeenstemming te komen met de Duitse eigenaar. De behangsels zijn daarmee teruggekeerd naar de stad waar ze zijn gemaakt.

BEHANGSELSCHILDERKUNST

Kamers met geschilderde behangsels langs de vier wanden – kamers *in 't rond* – waren een typisch Nederlands verschijnsel. Deze vorm van schilderkunst kende een grote bloei in de tweede helft van de 18de eeuw. Vertrekken werden dikwijls voorzien van wandvullende doeken met geschilderde landschappen, al of niet met verhalende elementen gestoffeerd. Daarmee waanden de bewoners zich als het ware binnenshuis buiten.

In steden als Amsterdam, waar de vraag naar behangsels groot was, werden ze in speciale ateliers vervaardigd, de zogenaamde behangselfabrieken. Productie geschiedde min of meer aan de lopende band, hetgeen de kwaliteit niet altijd ten goede kwam. In kleinere steden als Dordrecht werden de kamerschilderingen niet industrieel vervaardigd. Hier kon de klant terecht bij de betere lokale kunstenaars, die veelal schilderswinkels runden: bedrijfjes die allerlei kunst- en huisschilderwerk leverden. De gebroeders Van Strij hadden zo'n kunstbedrijf waar ze, naast schilderijen en tekeningen, op bestelling decoratiewerk vervaardigden, zoals het (be-)schilderen van uithangborden, rijtuigen en behangsels.

KUNSTRIJK BROEDERENPAAR

Abraham en Jacob van Strij zijn bepalend geweest voor het culturele leven van Dordrecht. Ze hadden veel leerlingen, onder anderen G. Smak Gregoor en J.C. Schotel, en waren de drijvende krachten achter het Teekengenootschap Pictura, dat in 1774 werd opgericht en nog altijd bestaat. Tijdgenoten waren vol lof over het *kunstrijk broederenpaar* uit Dordrecht. Het begon allemaal in de schilderswinkel van hun vader, Leendert van Strij, waar de beide broers al op jeugdige leeftijd werkzaam waren. Tussen 1773 en 1775 waren Abraham en Jacob leerling aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten van Antwerpen. Eenmaal terug in hun geboorteplaats zouden zij zich geheel op eigen kracht ontwikkelen tot succesvolle kunstenaars. Hun ezelschilderijen en behangsels vonden gretig aftrek bij het Dordtse patriciaat: de gebroeders Van Strij werden gevierde schilders, voor wier werk hoge prijzen werden betaald.

Als veel 18de-eeuwse kunstenaars kozen de Van Strijs voor typisch Nederlandse onderwerpen. Terwijl Abraham voornamelijk portretten en Hollandse interieurs schilderde, specialiseerde Jacob zich als landschap- en veeschilder. 17de-eeuwse meesters als Pieter de Hooch en Aelbert Cuyp waren hun lichtend voorbeeld. Soms kopieerden beide broers schilderijen van meesters uit de Gouden Eeuw zelfs letterlijk. Maar meestal schilderden ze eigen composities, waarin ze elementen van verschillende, illustere voorgangers combineerden.

WEINIG BEWAARD

Veel huizen in Dordrecht zijn door Abraham en Jacob van Strij voorzien van geschilderde behangsels en deze behoren tot het beste wat er aan het einde van de 18de

eeuw op dit gebied in ons land werd vervaardigd. Het is des te meer te betreuren dat slechts een klein deel van hun indrukwekkende productie op dit gebied bewaard is gebleven. Op een enkele uitzondering na is geen behangsel van hen meer te vinden in het interieur waarvoor het oorspronkelijk is gemaakt. Veel stukken gingen geheel verloren, sommige werden onherstelbaar versneden tot kleinere schilderijen, of raakten verspreid. Veranderde ideeën over het interieur zijn daar de belangrijkste oorzaak van: behangsels maakten in de 19de eeuw weer plaats voor handzame schilderijen in een lijst. Bovendien was het – goedkopere – papieren behang inmiddels in opkomst.

Tot de bekendste bewaard gebleven kamerbehangsels van de gebroeders Van Strij behoren de ensembles die eigendom zijn van het Dordrechts Museum (omstreeks 1790 geschilderd voor het pand Groenmarkt 17) en het

Winterlandschap met kinderen op het ijs

Rivierlandschap met een
boeier en ruiters te paard

Gemeentemuseum Den Haag (tussen 1790 en 1796 geschilderd voor het huis Hoge Nieuwstraat 79). Verder is er nog een serie wandvullende schilderijen – eigendom van een particulier – die in 2000 op de tentoonstelling *In helder licht* in het Dordrechts Museum en Rijksmuseum Twenthe werd getoond (omstreeks 1795 geschilderd voor het pand Bleyenburg, Wijnstraat 121). Tot slot is er een serie die nog steeds *in situ* is. Deze werd omstreeks 1785 geschilderd voor het pand Houutuinen 36. Maar dat is al met al een bedroevend resultaat: slechts vier (!) behangsel-ensembles van de gebroeders Van Strij leken bewaard gebleven.

UNIEKE VONDST

Tegen deze achtergrond is het begrijpelijk dat de Nederlandse kunstwereld in mei 2005 werd opgeschrikt door het nieuws van het veilen van een tot dusver onbekende serie van vijf behangsels van de gebroeders Van Strij

bij Sotheby's in Amsterdam. Dit bijzonder fraaie ensemble wordt gekenmerkt door een verscheidenheid aan landschappen. Ook de diverse seizoenen (zomer, herfst, winter) komen – niet ongebruikelijk – in de serie aan bod. In de manier waarop de landschappen zijn weergegeven toont zich de bekwaamheid van Jacob van Strij. Het formidabele *Havengezicht met schepen in kalm water* laat dit het beste zien. Indrukwekkende schepen liggen voor anker in fraai stil water. In het verschieft de karakteristieke toren van de Groothoofdspoort, een motief dat wij ook in het werk van Aelbert Cuyp aantreffen. Het stuk straalt een grote harmonie en rust uit. Er is geen zuchtje wind te bekennen en het late zonlicht is door de kunstenaar prachtig weergegeven.

Van de oorspronkelijk uit zes stuks bestaande serie – één is nog steeds in Duits particulier bezit –, is slechts het havengezicht door Jacob van Strij gesigneerd. Toch zal hij

niet het gehele ensemble in zijn eentje hebben geschilderd. Ook deze serie zal uit een samenwerkingsverband van beide broers zijn ontstaan, waarbij vermoedelijk Jacob de verschillende landschappen voor zijn rekening nam en zijn oudere broer Abraham de figuratie. De figuren in het *Winterlandschap met kinderen op het ijs* bijvoorbeeld zijn onmiskenbaar van de hand van Abraham. Het motief van sleeënde kinderen komen we immers ook tegen op één van zijn ezelschilderijen. Het feit dat alleen Jacob de serie heeft gesigneerd, wijst er waarschijnlijk op dat hij het hoofdaandeel in de serie had.

Kwaliteitsverschillen binnen het ensemble doen vermoeden dat bepaalde onderdelen niet door één van de beide broers, maar door een assistent zijn uitgevoerd. Zo doet de weinig geslaagde perspectivische weergave van de huizen op het *Rivierlandschap met een boeier en ruiters* vermoeden dat een ander, minder groot talent aan het

werk is geweest. Desondanks bevestigt de kwaliteit van de serie als geheel de leidende rol van de gebroeders Van Strij binnen het decoratieve genre. De set behoort zonder twijfel tot het beste wat Abraham en Jacob op dit gebied hebben gemaakt en daarmee tot de top van de behang-schilderkunst in Nederland.

SPANNENDE TIJDEN

Het is nog niet met zekerheid te zeggen voor welk Dordts pand de behangsels zijn geschilderd. Het vermoeden bestaat dat de kamer deel uit maakte van een niet meer bestaand huis aan de Groenmarkt. Nader archief-onderzoek moet hier duidelijkheid in verschaffen. Het ensemble moet omstreeks 1920 door de familie Huck-Eibenschütz zijn aangekocht; zij lieten het inbrengen in hun huis in Duitsland. Via vererving kwam het in bezit van een nazaat, die het in mei 2005 ter veiling aanbood. Door het afzon-

Landschap met figuren en vee bij een herberg

Zomerlandschap met een stenen poort op een brug en twee figuren bij het water

Omgevouwen behangsel, toestand juni 2005.

derlijk te koop aanbieden van de doeken dreigde de serie uit elkaar te vallen. En dat terwijl de behangsels hun waarde vooral ontlenden aan de samenhang die ze vertonen. In allerijl werden er met de hulp van de oud-directeur van het Rijksmuseum, de heer Simon Levie, onderhandelingen in gang gezet. Spannende tijden braken aan, want waar hoorde dit ensemble beter thuis dan in de stad waar ze zijn vervaardigd? Tot een uur voor aanvang van de veiling bleef de aankoop onzeker, maar het verlossende telefoontje kwam net op tijd: dankzij de steun van de Vereniging Rembrandt, de Mondriaan Stichting, de gemeente Dordrecht en de Stichting Vrienden van het Dordrechts Museum kon het Dordrechts Museum zich de nieuwe, trotse eigenaar noemen.

Bij de aanpassing van de serie aan het interieur van het Duitse woonhuis omstreeks 1920 is een reep van ongeveer 24 centimeter aan de bovenzijde omgevouwen. De verf-

laag is daarbij enigszins beschadigd, maar bewaard gebleven. Een restauratie zal nodig zijn om het oorspronkelijke formaat van de behangselstukken terug te halen. Het is hoogst uitzonderlijk dat dit nog mogelijk is, aangezien de andere bekende ensembles – die uit Den Haag en Dordrecht – onherstelbaar zijn beschadigd, doordat ze in het verleden in de luchtpartijen zijn ingekort.

De aanwinst is een investering in de toekomst. Het Dordrechts Museum zal in de periode 2007-2008 worden verbouwd en uitgebreid. Als gevolg daarvan zal het museum de presentatie van zijn vaste collectie volledig vernieuwen. Het voor-nemen is dit unieke ensemble, gerestau-reerd en wel, zo op te stellen dat het een reconstructie vormt van de oorspronkelijk situatie. Op die manier kan de museum-bezoeker ervaren hoe de behangsels als het ware de besloten ruimte openbraken en hoe de schilderingen de illusie wekten dat de bewoners zich buiten bevonden. Alleen zo wordt recht gedaan aan dit unieke en waardevolle stuk cultureel erfgoed van ons land ♦

Peter Schoon
Directeur Dordtse Musea

Literatuur

- J. Erkelens e.a., *Tussen zonnegoud en kaarslicht. Dordtse meesters 1780-1840*, cat. tent. Dordrecht (Dordrechts Museum), 1986
- W. Loos e.a., *Langs velden en wegen. De verbeelding van het landschap in de 18de en 19de eeuw*, cat. tent. Amsterdam (Rijksmuseum), 1997-1998
- Ch. Dumas (red.), *In helder licht. Abraham en Jacob van Strij. Hollandse meesters van landschap en interieur omstreeks 1800*, cat. tent. Dordrecht (Dordrechts Museum), Enschede (Rijksmuseum Twenthe), 2000
- Ch. Dumas, 'Terug van weggeweest. De reconstructie van een kamer met beschilderingen door Abraham en Jacob van Strij uit het huis Bleyenburgh', *Bulletin Dordrechts Museum*, 25 (2000) nr. 1, pp. 3-7
- Veilingcatalogus Sotheby's Amsterdam, 10 mei 2005, nrs. 39 t/m 42